

УДК 37.018.43:37.091:331.1

МОДЕЛЬ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ТА КАР'ЄРНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Наталія Ваніна,

*кандидат економічних наук, доцент,
науковий співробітник відділу виховання і
професійної кар'єри Інституту професійної
освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-8310-5139>
e-mail: nvanina.science@gmail.com*

Анотація. У статті запропоновано теоретичну модель системи професійної орієнтації та кар'єрного консультування здобувачів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, орієнтовану на інтеграцію соціально-економічного та педагогічного вимірів. Обґрунтовано критерії оцінки ефективності моделі на національному, інституційному та індивідуальному рівнях. Показано, що впровадження моделі сприяє підвищенню професійних компетентностей, кар'єрної мотивації та конкурентоспроможності випускників на ринку праці. Запропоновані підходи можуть слугувати методологічною основою для оптимізації системи професійної орієнтації в умовах сучасного ринку праці.

Ключові слова: професійна орієнтація, кар'єрне консультування, соціально-економічна ефективність, педагогічна ефективність, теоретична модель.

MODEL OF THE SYSTEM OF PROFESSIONAL ORIENTATION AND CAREER COUNSELLING FOR STUDENTS

Natalia Vanina,

*Candidate of Economic Sciences, Associate
Professor, Researcher of the Department of
Education and Professional Career of the
Institute of Vocational Education of the
NAES of Ukraine*

Abstract. The article proposes a theoretical model of a system of vocational guidance and career counseling for students of vocational

(vocational-technical) and pre-higher education, focused on the integration of socio-economic and pedagogical dimensions. The criteria for evaluating the effectiveness of the model at the national, institutional, and individual levels are substantiated. It is shown that the implementation of the model contributes to the improvement of professional competencies, career motivation, and competitiveness of graduates in the labor market. The proposed approaches can serve as a methodological basis for optimizing the career guidance system in the conditions of the modern labor market.

Keywords: vocational guidance, career counseling, socio-economic effectiveness, pedagogical effectiveness, theoretical model.

У сучасних умовах економіки знань, технологічних змін і трансформації ринку праці зростає значення системи професійної орієнтації та кар'єрного консультування здобувачів професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти (далі – П(ПТ)О та ФПО). Її ефективність визначає формування конкурентоспроможного трудового потенціалу, економічну стабільність регіонів та можливість молоді реалізувати професійний потенціал. Актуальність проблеми зумовлена підвищенням вимог до компетентностей випускників і зміною умов їх працевлаштування.

Підготовка фахівців у П(ПТ)О та ФПО має забезпечувати не лише професійні знання, а й здатність оцінювати власні можливості, приймати обґрунтовані кар'єрні рішення та адаптуватися до змін у сфері праці.

Ефективність системи поєднує соціально-економічний і педагогічний виміри:

перший охоплює аналіз потреб ринку праці та економічний ефект підготовки кадрів;

другий – розвиток компетентностей, кар'єрної мотивації й задоволеності процесом професійного самовизначення.

Мета дослідження – розробити теоретичну модель системи професійної орієнтації та кар'єрного консультування здобувачів П(ПТ)О та ФПО та оцінити її соціально-економічну й педагогічну ефективність, що забезпечує цілісний підхід до поєднання економічної доцільності підготовки кадрів і педагогічного результату у вигляді підвищення компетентностей і мотивації здобувачів.

Дослідження у цій сфері активно проводяться в Україні та за кордоном. Сучасні підходи наголошують на необхідності інтеграції

соціально-економічних чинників (попит на ринку праці, рівень оплати, перспективи працевлаштування) з педагогічними методами – індивідуалізацією програм, розвитком компетентностей і психологічною підтримкою здобувачів.

Методологічну основу становить системний підхід, що дає змогу комплексно оцінювати ефективність моделі професійної орієнтації та кар'єрного консультування на трьох рівнях – національному, інституційному та індивідуальному. Це забезпечує всебічний аналіз впливу системи на розвиток професійного потенціалу, компетентностей і конкурентоспроможності випускників.

На національному рівні оцінюється вплив системи професійної орієнтації на формування трудового потенціалу та забезпечення сталого економічного розвитку держави. Ефективність її функціонування проявляється у зниженні дисбалансів між попитом і пропозицією робочої сили, підвищенні конкурентоспроможності економіки та оптимізації витрат на перепідготовку кадрів. Система професійної орієнтації виступає важливим чинником формування трудового потенціалу держави, оскільки в умовах глобалізаційних процесів вона безпосередньо впливає на регулювання зайнятості, динаміку безробіття, масштаби трудової міграції та адаптацію населення до нових форм зайнятості, що в комплексі визначає якість і конкурентоспроможність національного трудового потенціалу (Ільїч, 2019, с. 307).

На корпоративному (інституційному) рівні система професійної орієнтації сприяє узгодженню процесу підготовки кадрів з актуальними потребами підприємств та організацій. Це проявляється у зменшенні дефіциту кваліфікованих фахівців, підвищенні продуктивності праці та адаптивності молодих спеціалістів до динамічних умов ринку.

На індивідуальному рівні модель забезпечує розвиток ключових компетентностей здобувачів освіти, формування стійкої професійної мотивації та створення умов для ефективної самореалізації в майбутній професійній діяльності.

Для об'єктивної оцінки результативності функціонування теоретичної моделі використано систему критеріїв соціально-економічної та педагогічної ефективності (Ваніна, 2025). Такий підхід дає змогу врахувати економічні показники впливу системи професійної орієнтації, та якісні результати, пов'язані з формуванням професійних компетентностей і розвитком кар'єрної мотивації здобувачів освіти.

Інтеграція критеріїв забезпечує оцінку ефективності моделі в соціально-економічному та педагогічному вимірах, що підкреслює її практичну значущість і потенціал для вдосконалення системи професійної орієнтації та консультування з кар'єри.

Теоретична модель системи професійної орієнтації та кар'єрного консультування здобувачів професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти передбачає інтеграцію взаємопов'язаних компонентів, які забезпечують її цілісність, динамічність і здатність до адаптації в умовах змінного ринку праці.

Система побудована на принципах наукової обґрунтованості, практичної спрямованості та безперервності супроводу освітньо-професійної траєкторії особистості. У структурі моделі виділено чотири ключові компоненти (табл 1).

Таблиця 1

Ключові компоненти теоретичної моделі та їх функції

<i>Компонент</i>	<i>Завдання</i>	<i>Інструменти</i>	<i>Результати</i>
Інформаційно-аналітичний	Формування достовірної бази даних, прогнозування розвитку економіки та професій	Аналіз потреб ринку, моніторинг працевлаштування, цифрові платформи	Адаптація освітніх програм, виявлення тенденцій, підтримка економічного розвитку
Педагогічний	Формування ключових компетентностей, оцінка прояву характеристик моделі	Компетентнісні програми, тренінги, консультації, психологічна підтримка	Розвиток soft skills, критичного мислення, сприяння соціалізації
Кар'єрний	Поєднання знань із можливостями професійної реалізації, адаптація до ринку праці	Тестування, стажування, наставництво, кар'єрні консультації	Накопичення досвіду, скорочення періоду пошуку роботи, підвищення задоволеності випускників

Продовження табл. 1

<i>Компонент</i>	<i>Завдання</i>	<i>Інструменти</i>	<i>Результати</i>
Моніторинговий	Зворотний зв'язок, оцінка та вдосконалення системи	Аналіз ефективності, оцінка програм, коригування стратегій, впровадження інновацій	Оптимізація стратегій, підвищення ефективності системи, інноваційний розвиток

Джерело: розроблено автором з використанням (Чечко & Лях, 2015), (Шевченко & Швігл, 2017)

Взаємодія інформаційно-аналітичного, педагогічного, кар'єрного та моніторингового компонентів формує цілісну модель із комплексним впливом на всі рівні системи. Вона підвищує соціально-економічну ефективність через зростання працевлаштування, зменшення дисбалансів на ринку праці та зміцнення регіональної економіки, а педагогічну – через розвиток професійних і кар'єрних компетентностей, мотивації до саморозвитку та задоволеності здобувачів освіти.

Модель виступає як концептуальний інструмент дослідження й практичний орієнтир модернізації національної системи професійної орієнтації та консультування з кар'єри в умовах післявоєнного відновлення та євроінтеграції України.

Ефективність моделі має двовимірний характер, поєднуючи соціально-економічні та педагогічні результати (рис. 1).

Рис. 1. Взаємозв'язок соціально-економічної та педагогічної ефективності моделі професійної орієнтації та кар'єрного консультування

Педагогічні досягнення створюють передумови для економічного зростання та підвищення працевлаштування випускників, тоді як економічні результати підсилюють цінність освітнього процесу. Педагогічна ефективність проявляється у формуванні професійних знань, практичних умінь, ціннісних орієнтацій та здатності до навчання впродовж життя. Узгоджене поєднання обох ефектів сприяє підвищенню зайнятості, розвитку регіонів і особистісному зростанню молоді, роблячи модель інструментом сталого розвитку суспільства. Їх перетин формує стійкий розвиток людського капіталу, що є стратегічним результатом функціонування системи професійної орієнтації та кар'єрного консультування здобувачів П(ПТ)О та ФПО.

Запропонована теоретична модель системи професійної орієнтації та кар'єрного консультування здобувачів П(ПТ)О та ФПО забезпечує комплексну оцінку ефективності освітніх і кар'єрних стратегій, поєднуючи соціально-економічні та педагогічні підходи. Вона сприяє підвищенню конкурентоспроможності випускників, оптимізації управлінських рішень освітніх установ та інтеграції освітніх і кар'єрних практик. Модель забезпечує системний моніторинг і оцінку результативності програм із використанням цифрових платформ, що дає змогу своєчасно коригувати освітні стратегії відповідно до потреб ринку праці. Доцільним є подальше дослідження практичної апробації моделі в різних закладах та регіонах для перевірки її ефективності й адаптації до специфіки професійних контекстів.

Список посилань

Ільїч, Л. (2019). Професійна орієнтація населення в умовах глобалізаційних процесів на ринку праці. *Молодий вчений*, 8 (72), 304–309. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-8-72-65>

Ваніна, Н. (2025). Критерії та показники оцінювання соціально-педагогічної ефективності профорієнтаційної роботи зі здобувачами освіти. *Інноваційна професійна освіта*, 1(22), 322–328. <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/476>

Чечко, Т., & Лях, Т. (2015). Сутність соціально-педагогічної підтримки особистості. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Педагогіка та психологія*, 739, 207–214.

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/10812/1/T_LYAKH_T_CHECHKO_KSPiSR_IL.pdf

Шевченко, Н., & Швігл, О. (2017). Аналіз поняття «кар'єра» в теоріях зарубіжних науковців. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 4(11), 105–111. <http://orgpsy-journal.in.ua/index.php/opep/article/view/119>

— 96 —

УДК 377/378:[33:316.334.23]-052]:[005.336.2:316.477]

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ КАР'ЄРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ

Олександр Крячек,

аспірант Інституту професійної освіти

НАПН України,

<https://orcid.org/0009-0002-5810-9538>

e-mail: alexkryachek@gmail.com

Анотація. Розглядається розвиток кар'єрної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки підприємництва у процесі підготовки, який вимагає інноваційних, орієнтованих на практику освітніх стратегій. Наведені сучасні підходи наголошують на активному навчанні через завдання, що базуються на проблемах і проєктах, часто із залученням реальних бізнес-сценаріїв та співпраці з партнерами з галузі: симуляції, аналіз конкретних ситуацій та інкубатори підприємництва, цифрові інструменти та онлайн-платформи, програми наставництва та семінари з м'яких навичок додатково підтримують особистий та кар'єрний розвиток, покращуючи комунікативні навички, лідерські якості та здатність до адаптації.

Ключові слова: фахова передвища освіта, ринок праці, професійна орієнтація, кар'єрна компетентність, здобувачі фахової передвищої освіти.